

dr Wioletta Baran

Katedra Ekonomii/Zakład Rachunkowości (p.o. Kierownik Katedry Ekonomii)
Wyższa Szkoła Informatyki i Zarządzania z siedzibą w Rzeszowie
<https://dx.doi.org/10.65748/fiqf-2006-0012>

Jakość, pojemność i użyteczność informacji finansowej w świetle założeń koncepcyjnych Międzynarodowych Standardów Rachunkowości

Wprowadzenie

Decyzje gospodarcze, podejmowane przez uczestników obrotu gospodarczego, posiadają najczęściej wymiar finansowy. Za uniwersalną podstawę dokonywania wyboru racjonalnych działań przyjmuje się sprawozdania finansowe, stanowiące informację o sytuacji finansowej i dokonaniach jednostek gospodarujących. W związku z postępującą globalizacją, w tym również w zakresie rynków finansowych, w skali międzynarodowej podejmowane są działania zmierzające do doskonalenia procesu tworzenia i prezentacji informacji oraz rewizji finansowej. Całokształt uregulowań w tej dziedzinie powinien służyć zabezpieczeniu interesów zróżnicowanej grupy użytkowników informacji finansowej oraz bezpieczeństwu obrotu gospodarczego. Celem artykułu jest wskazanie na cechy jakościowe, jakim powinny odpowiadać raporty finansowe, będące głównym źródłem informacji o dokonaniach i sytuacji finansowej jednostek gospodarczych. Ich przestrzeganie powinno w efekcie sprawić, iż dostarczane użytkownikom informacje finansowe będą w pełni zaspokajały ich oczekiwania.

Cechy jakościowe informacji finansowej

Informacje finansowe, niezbędne szerokiemu gronu użytkowników w podejmowaniu decyzji gospodarczych, pochodzą ze sprawozdań finansowych, jakie jednostki są obowiązane sporządzać. Cele sprawozdań finansowych w świetle założeń koncepcyjnych międzynarodowych standardów sprawozdawczości finansowej zostały określone jako dostarczenie informacji o sytuacji finansowej, jej zmianach i wynikach jednostki je sporządzającej. Jednocześnie zaleca się, aby przygotowywane i prezentowane sprawozdania były użyteczne w ocenie sposobu zarządzania jednostką i odpowiedzialności kierownictwa za powierzone zasoby, umożliwiającej podejmowanie decyzji gospodarczych¹.

Realizacji celów, jakie stawiane są przed sprawozdaniami finansowymi, służą sformułowane w założeniach koncepcyjnych sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych międzynarodowych standardów rachunkowości wskazania do sporządzania i prezentacji informacji finansowej zawarte w poszczególnych Międzynarodowych Standardach Rachunkowości i Międzynarodowych Standardach Sprawozdawczości Finansowej. Ich odzwierciedlenie znajduje wyraz w polskim prawie bilansowym, gdzie jako obowiązek wskazano jednostkom rzetelne i jasne przedstawienie sytuacji majątkowej, finansowej oraz wyniku finansowego. Zapisy te, ujęte w ustawie o rachunkowości, adaptowano z dyrektyw unijnych, określających m.in. podstawową strukturę rachunkowości tak, aby sprawozdania finansowe odzwierciedlały prawdziwą

¹ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, International Accounting Standards Board – Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, s. 58-59.

i rzetelną informację o stanie majątku, pozycji majątkowej i dochodowej jednostek gospodarczych. Głównym celem dyrektyw było zatem osiągnięcie możliwości wglądu w pozycję majątkową i finansową firm oraz uzyskanie porównywalności informacji finansowych. Ich przestrzeganie, z jednej strony, powinno zapewniać dostęp do informacji potencjalnym inwestorom, z drugiej natomiast – zabezpieczać interesy innych użytkowników tych informacji².

Wśród zasad służących realizacji celów sprawozdawczości finansowej założenia koncepcyjne wyróżniają dwie grupy. Pierwsza dotyczy tzw. założeń podstawowych, obejmujących zasadę memoriału i kontynuacji działalności³. Ich przestrzeganie, zarówno w procesie ewidencji zdarzeń, jak również sporządzania i prezentacji sprawozdań, poza odzwierciedleniem rzeczywistości wskazuje na przyszłe zobowiązania i korzyści, co jest niezbędne w podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Grupa druga założeń obejmuje cechy jakościowe, jakich należy przestrzegać przy sporządzaniu i prezentacji sprawozdań finansowych. Najogólniej określane są one jako specyficzne właściwości, którym powinny odpowiadać informacje zawarte w sprawozdaniach finansowych. W tym miejscu wskazuje się, iż tworzone informacje finansowe powinny być zrozumiałe i przydatne dla jego użytkowników.

Zestawienie założeń podstawowych i cech jakościowych sprawozdań finansowych zawiera tab. 1. Obok zasad wynikających z założeń koncepcyjnych do międzynarodowych standardów rachunkowości, podjęto próbę wskazania analogicznych rozwiązań ujętych w prawie bilansowym polskim. Dodatkowo zdefiniowano podstawowe zasady i cechy jakościowe sprawozdań finansowych.

Tab. 1. Zasady tworzenia i cechy jakościowe informacji finansowej.

Zasady podstawowe / cechy jakościowe	Charakterystyka
Założenia podstawowe zasada memoriału zasada kontynuacji działania ⁴	Zgodnie z zasadą memoriału skutki transakcji i innych zdarzeń ujmuje się z chwilą wystąpienia (niezależnie od momentu wpływu lub wypływu środków pieniężnych) oraz wykazuje się je w księgach i sprawozdaniu finansowym okresu, którego dotyczą. Zasada kontynuacji działania – sprawozdanie finansowe sporządza się w oparciu o założenie, że jednostka jest w stanie kontynuować działalność w dającej się przewidzieć przyszłości, nie ograniczając jej.
Cechy jakościowe sprawozdań finansowych zrozumiałość ⁵	Cecha gwarantująca ich użytkownikom łatwość rozumienia informacji przedstawionych w sprawozdaniu finansowym.
przydatność, w tym: - istotność ⁶	Cecha charakterystyczna dla informacji, których pominięcie lub zniekształcenie może wpłynąć na decyzje gospodarcze podejmowane przez użytkowników.

² Dyrektywa IV nr 78/660/EWG z 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych jednostkowych sprawozdań finansowych spółek; Dyrektywa VII nr 83/349/EWG z 13 czerwca 1983 r. w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek.

³ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 61; Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

⁴ Cechy podstawowe, dotyczące zasad prowadzenia rachunkowości, a tym samym sporządzania sprawozdań finansowych, ujęto w ustawie o rachunkowości w art. 6., ust. 1. – zasada memoriału i w art. 5., ust. 2. – zasada kontynuacji działania.

⁵ Zrozumiałości informacji finansowej, według autora, powinna służyć wskazane w ustawie o rachunkowości informacja dodatkowa, stanowiąca element sprawozdania finansowego, obejmująca wprowadzenie do sprawozdania finansowego oraz dodatkowe informacje i objaśnienia (art. 45., 48., załącznik 1).

⁶ Przydatność informacji. definiowana najczęściej jako istotność, znajduje odzwierciedlenie w zasadzie istotności (art. 4., ust. 4. i art. 8., ust. 1. ustawy o rachunkowości).

wiarygodność ⁷ , w tym: - wierne odzwierciedlenie	Cecha gwarantująca pominięcie nieodłącznych trudności związanych zarówno z identyfikacją transakcji i innych zdarzeń, których wyceny należy dokonać, jak i z opracowaniem oraz stosowaniem odpowiednich zasad wyceny i prezentacji, które posłużą przekazaniu informacji odpowiadających tym transakcjom i zdarzeniom.
- przewaga treści nad formą	Cecha ta wskazuje na konieczność ewidencji oraz prezentacji transakcji i innych zdarzeń zgodnie z ich treścią ekonomiczną i rzeczywistością gospodarczą, a nie tylko formą prawną.
- neutralność	Cecha zapewniająca bezstronność, uniemożliwiająca dobór lub sposób prezentacji informacji, który wywierałby wpływ na podejmowanie decyzji lub formułowanie ocen, w celu osiągnięcia wcześniej zaplanowanych rezultatów bądź skutków.
- zasada ostrożnej wyceny	Cecha ta polega na rozważde przy stosowaniu subiektywnych ocen niezbędnych do dokonywania oszacowań w warunkach niepewności tak, aby aktywa lub przychody nie zostały zawyżone, natomiast zobowiązania lub koszty – zaniżone.
- kompletność	Cecha gwarantująca, iż żadne informacje nie zostaną pominięte, co stanowić będzie o prawdziwości i braku błędów w prezentowanych danych.
porównywalność	Cecha gwarantująca użytkownikom informacji finansowych możliwość ich porównania z poprzedzającymi okresami oraz pomiędzy innymi jednostkami. Warunkiem jej spełnienia jest konieczność informowania odbiorców sprawozdań o zasadach przyjętych przy ich sporządzaniu, zmianach tych zasad oraz ich skutkach.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 58-66; Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz.591 z późn. zm.).

Wśród najważniejszych cech jakościowych sprawozdań finansowych wymienia się zrozumiałość, przydatność, wiarygodność oraz porównywalność prezentowanych informacji.

Zrozumiałość informacji oznacza, że dane prezentowane w sprawozdaniu finansowym powinny być bez trudności wykorzystywane w procesie podejmowania decyzji gospodarczych przez ich użytkowników. W tym miejscu wymaga się jednak, aby potencjalni odbiorcy legitymowali się podstawową wiedzą z zakresu ekonomii i rachunkowości, dzięki której starannie odczytywać będą zawarte w raportach informacje. Nie jest zatem możliwe pomijanie prezentacji danych, szczególnie gdy są one istotne w procesie podejmowania ważnych decyzji ekonomicznych, jeżeli ich zrozumienie mogłoby sprawiać trudność przeciętnemu użytkownikowi⁸.

⁷ Wiarygodność prezentowanych informacji stanowi złożone zagadnienie. Realizacja tej cechy wymaga m.in. wiernej prezentacji informacji, którą według autora artykułu, powinny zapewnić zapisy ustawy o rachunkowości dotyczące konieczności przestrzegania zasad: jasnego i rzetelnego obrazu (art. 4., ust. 1.), indywidualnej wyceny (art. 7., ust. 3.), zakazu stosowania kompensat (art. 7., ust. 3.), współmierności przychodów oraz związanych z nimi kosztów (art. 6., ust. 2., rozszerzona w art. 39. i 41.), możliwości dokonywania wyboru zasad rachunkowości (art. 8., ust. 1.) i obowiązku udokumentowania zdarzeń (art. 20-21). Zasada przewagi treści nad formą wynika z art. 4., ust. 2. ustawy. Neutralności prezentowanych informacji można oczekiwać z przestrzegania ujętego w art. 22-24 ustawy obowiązku odzwierciedlenia stanu rzeczywistego. Zasadę ostrożnej wyceny wskazaną w założeniach koncepcyjnych można bezpośrednio wiązać z zasadą ostrożności (art. 7., ust. 1.). Kompletność ujmowanych w sprawozdaniach finansowych informacji powinna wynikać z obowiązku ujęcia w okresie sprawozdawczym wszystkich zdarzeń (art. 20., ust. 1. ustawy). Porównywalność danych natomiast gwarantować powinno przestrzeganie zasady ciągłości (art. 5., ust. 1.) i możliwość zmiany zasad rachunkowości (art. 8., ust. 2.).

⁸ A. Jaruga (red.), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF, MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2005, s. 29.

Przydatność informacji oznacza, iż sprawozdania finansowe powinny stanowić podstawę podejmowania decyzji przez ich użytkowników. Tym samym, jest to możliwość wywierania wpływu na decyzje gospodarcze użytkowników dzięki ocenie przeszłych, teraźniejszych i przyszłych zdarzeń. O przydatności tworzonych i przedstawianych informacji decyduje m.in. charakter prezentowanych informacji, który jest uzależniony od specyfiki funkcjonowania jednostek gospodarczych, oraz ich istotność determinujące podejmowanie właściwych decyzji gospodarczych⁹.

Deklaracja wiarygodności informacji finansowych oznacza, iż nie zawierają one istotnych błędów, są bezstronne, a użytkownicy mogą być pewni, że wiernie odzwierciedlają analizowaną rzeczywistość gospodarczą lub to, czego można od nich zasadnie oczekiwać. W aspekcie tej cechy jakościowej oczekuje się, że tworzone i prezentowane informacje są niepodważalne. Wiarygodność informacji finansowych powinna wynikać ponadto z ich bezstronności i kompletnego ujmowania, z uwzględnieniem jednak przewagi korzyści z nich płynących nad kosztami ich uzyskania. Dodatkowo przy sporządzaniu sprawozdania finansowego, stanowiącego podstawę oceny działalności, jednostki niezbędne jest przestrzeganie zasady ostrożności dokonywanej wyceny¹⁰.

Porównywalność informacji decyduje w znacznej mierze o ich użyteczności, co w aspekcie sporządzania i prezentacji sprawozdań finansowych wymaga stosowania w kolejnych okresach sprawozdawczych stałych rozwiązań w zakresie kryteriów klasyfikacji danych księgowych, ich wyceny, procedur obliczeniowych i sposobów prezentowania informacji. Stąd też w celu zapewnienia porównywalności sprawozdań finansowych między jednostkami gospodarczymi oraz dokonania własnej oceny sytuacji finansowej i osiąganych wyników w czasie pomiar i prezentacja finansowych skutków działalności gospodarczej powinny być dokonywane w ramach danego przedsiębiorstwa, przez cały okres jego życia ekonomicznego, według tych samych zasad, w sposób spójny i porównywalny z innymi podmiotami¹¹.

Pojemność informacyjna sprawozdania finansowego

Sprawozdania finansowe w świetle założeń koncepcyjnych międzynarodowych standardów rachunkowości przyjmuje się za uniwersalne źródło znacznej części informacji gospodarczej o prezentującej je jednostce. Zawierają one dane o stanach posiadanego majątku, jego strukturze, sytuacji finansowej, a w efekcie informację o możliwościach danej jednostki w zakresie osiągnięcia korzyści ekonomicznych. Na ich podstawie, zarówno właściciele, jak i zarządzający podmiotami gospodarczymi, podejmują większość decyzji odnośnie prawidłowego funkcjonowania i rozwoju podmiotów. W związku z tym, iż interpretację danych finansowych, podobnie, jak w zgodzie z jedną z wielu definicji również rachunkowość¹², utożsamiać można ze sztuką pomiaru i opisu działalności gospodarczej, niezbędne staje się zarówno przestrzeganie zasad charakterystycznych dla tego procesu, jak również posiadanie wiedzy w zakresie pojemności informacyjnej sprawozdania finansowego.

W podtytule trzecim artykułu autor świadomie użył liczby pojedynczej w stosunku do sprawozdania finansowego, co jest zgodne z zapisami ustawy o rachunkowości. Badania własne wskazują na to, iż w praktyce z pojęciem tym utożsamiane są przede wszystkim zaledwie jego elementy. Wśród użytkowników informacji finansowej najczęściej wymieniany jest bilans, rzadziej rachunek zysków i strat, a informacji dodatkowej, zdarza się, że nie wskazuje się wśród obowiązującej dokumentacji finansowej, np. w przypadku ubiegania się o finansowanie ze środków unijnych.

⁹ E. Walińska, *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005, s. 55-56; *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 62.

¹⁰ J. Turyna, *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa 2005, s. 48; A. Jaruga, *op.cit.*, s. 32.

¹¹ E. Walińska, *op.cit.*, s. 55-56.

¹² A. Karmańska, M. Gmytrasiewicz, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2002.

W omawianych założeniach koncepcyjnych podkreślono, iż dotyczą one sprawozdań finansowych o ogólnym przeznaczeniu, w tym również sprawozdań skonsolidowanych. Pełne sprawozdanie finansowe obejmuje bilans, rachunek zysków i strat, zestawienie zmian w kapitale własnym, sprawozdanie z przepływu środków pieniężnych oraz informację dodatkową i inne materiały uszczegóławiające, które stanowią integralną część sprawozdania¹³. Dopiero łączna ich analiza dostarcza informacji o sytuacji finansowej, wynikach działalności i zmianach sytuacji finansowej jednostki, użytecznych przy podejmowaniu decyzji gospodarczych.

Sytuację finansową jednostek gospodarczych bezpośrednio determinują ujmowane w bilansie aktywa, zobowiązania i kapitał własny. Wyniki działalności określane są natomiast przez pryzmat przychodów i kosztów wykazywanych w rachunku zysków i strat. W związku z tym, iż sprawozdanie ze zmian sytuacji finansowej (rachunek przepływów środków pieniężnych) odzwierciedla zwykle składniki rachunku zysków i strat oraz zmiany w bilansie, w założeniach koncepcyjnych nie wymienia się dodatkowych składników. Definicje i kategorie elementów sprawozdań finansowych ujęto w tab. 2.

Tab. 2. Elementy i składniki sprawozdania finansowego.

Wyszczególnienie	Charakterystyka składników
Bilans ¹⁴ aktywa zobowiązania kapitał własny	<p>Aktywa – zasoby kontrolowane przez jednostkę, powstałe w wyniku zdarzeń z przeszłości, z których według przewidywań, jednostka osiągnie w przyszłości korzyści ekonomiczne.</p> <p>Zobowiązania – obecny obowiązek jednostki powstały w wyniku zdarzeń z przeszłości, którego wypełnienie, według przewidywań, spowoduje wypływ z jednostki zasobów zawierających korzyści ekonomiczne.</p> <p>Kapitał własny – określany jako udział pozostały w aktywach jednostki po odjęciu wszystkich jej zobowiązań.</p>
Rachunek zysków i strat ¹⁵ przychody koszty	<p>Przychody – uprawdopodobnione zwiększenie w okresie sprawozdawczym korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości w formie uzyskania lub ulepszenia aktywów albo zmniejszenia zobowiązań, powodujące wzrost kapitału własnego lub zmniejszenie jego niedoboru, w inny sposób niż wniesienie środków przez udziałowców lub właścicieli.</p> <p>Koszty – uprawdopodobnione zmniejszenie korzyści ekonomicznych o wiarygodnie określonej wartości w formie zmniejszenia aktywów lub zwiększenia zobowiązań i rezerw, powodując zmniejszenie kapitału własnego lub zwiększenie jego niedoboru, w inny sposób niż wycofanie środków przez udziałowców lub właścicieli.</p>

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 58-66.

¹³ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 56-57.

¹⁴ Zgodnie z ustawą o rachunkowości w bilansie ujmuje się wartość posiadanego majątku, czyli aktywa, oraz źródła jego finansowania, czyli pasywa, na moment kończący bieżący i poprzedni rok obrotowy. Do składników aktywów zalicza się aktywa trwałe, obejmujące wartości niematerialne i prawne, rzeczowe aktywa trwałe, należności długoterminowe, inwestycje długoterminowe, długoterminowe rozliczenia międzyokresowe, oraz aktywa obrotowe, obejmujące zapasy, należności krótkoterminowe, inwestycje krótkoterminowe i krótkoterminowe rozliczenia międzyokresowe. Pasywa obejmują natomiast: kapitał własny oraz zobowiązania i rezerwy na zobowiązania. Struktura kapitału własnego zależy od rodzaju podmiotu gospodarczego, który może występować jako kapitał podstawowy, zapasowy, rezerwowy, wynik finansowy niepodzielony z lat ubiegłych i wynik finansowy roku obrotowego. Kapitał obcy, wyrażony w postaci zobowiązań i rezerw na zobowiązania, obejmuje rezerwy na zobowiązania, zobowiązania długoterminowe, zobowiązania krótkoterminowe, rozliczenia międzyokresowe, Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

¹⁵ W rachunku zysków i strat wykazuje się oddzielnie zarówno przychody i koszty, jak również zyski i straty oraz obowiązkowe obciążenia wyniku finansowego, za bieżący i poprzedni rok obrotowy. Prezentowane przychody i koszty związane są z działalnością operacyjną pozostałą operacyjną i finansową jednostki gospodarczej. Ostateczny wynik działalności podmiotu uzależniony jest od zdarzeń nadzwyczajnych i w przypadku wystąpienia zysku brutto – od wielkości jego obciążenia o podatek dochodowy. Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

Jak wynika z zestawienia dokonanego w tab. 2, o pojemności informacyjnej sprawozdań finansowych decyduje szereg składników. Ich prezentacja wiąże się z dalszym podziałem na szczegółowe podkategorie, pomiędzy którymi ustala się związki i obserwuje występowanie zależności. W celu dostarczenia użytkownikom sprawozdań finansowych informacji niezbędnych w podejmowaniu decyzji gospodarczych istotna staje się koncentracja m.in. na sytuacji finansowej, wynikach działalności i zmianach sytuacji finansowej jednostki. Możliwości informacyjne wymienionych wielkości definiowanych w świetle założeń koncepcyjnych prezentuje tab. 3.

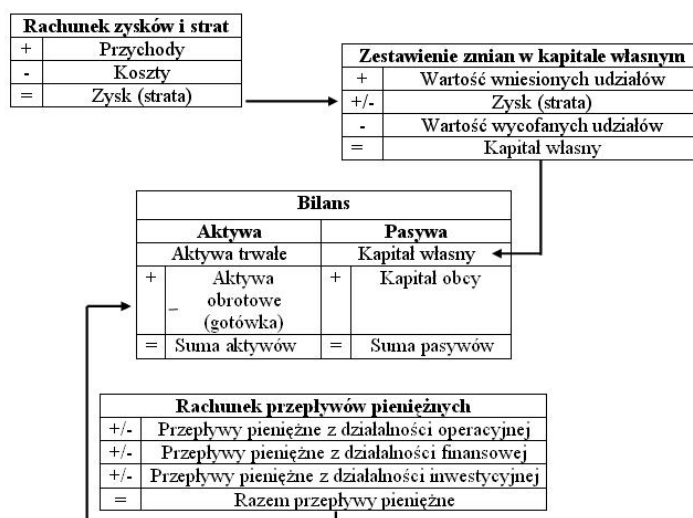
Tab. 3. Pojemność informacyjna sprawozdania finansowego.

Wyszczególnienie	Charakterystyka
Sytuacja finansowa – bilans	Sytuacja finansowa uzależniona jest od: kontrolowanych przez jednostkę zasobów ekonomicznych i dotychczasowej umiejętności ich modyfikowania – informacje służą przewidywaniu zdolności jednostki do wypracowywania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów w przyszłości, struktury finansowej w jednostce – informacje niezbędne przy przewidywaniu przyszłych potrzeb kredytowych i prognozowaniu sposobu zaangażowania zysków, wykorzystania środków pieniężnych i możliwości pozyskiwania źródeł finansowania, płynności i wypłacalności – informacje przydatne przy przewidywaniu zdolności jednostki do terminowego regulowania zobowiązań odpowiednio w krótkim i długim okresie czasu, zdolności dostawczych jednostki do zmian w otoczeniu gospodarczym.
Wyniki działalności – rachunek zysków i strat	Wyniki działalności jednostki, a w szczególności jej rentowność, służą: ocenie potencjalnych zmian zasobów ekonomicznych, które jednostka będzie mogła kontrolować w przyszłości, prognozowaniu zdolności jednostki do wypracowywania środków pieniężnych przy wykorzystaniu dotychczasowych zasobów, formułowaniu ocen dotyczących efektywności, z jaką jednostka mogłaby wykorzystać ewentualne dodatkowe zasoby.
Zmiany sytuacji finansowej – rachunek przepływów środków pieniężnych	Informacje o zmianie sytuacji finansowej jednostki służą: ocenie działalności inwestycyjnej, finansowej i operacyjnej w danym okresie sprawozdawczym, ocenie zdolności jednostki do wypracowywania środków pieniężnych i ich ekwiwalentów oraz potrzeb jednostki w zakresie wykorzystania tych środków, formułowaniu ocen dotyczących efektywności, z jaką jednostka mogłaby wykorzystać ewentualne dodatkowe zasoby.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 58-66; A. Jaruga, T. Martyniuk, *Komentarz do ustawy o rachunkowości. Rachunkowość – MSR – Podatki*, ODDK, Gdańsk 2002, s. 519; T. Jachna, M. Sierpińska, *Ocena przedsiębiorstwa według standardów światowych*, PWN, Warszawa 2004, s. 75-77.

Każdy z elementów wchodzący w skład sprawozdania finansowego dostarcza odmiennych informacji, co uniemożliwia to, żeby służyło ono jednemu celowi czy też dostarczało wszystkich informacji niezbędnych do zaspokojenia potrzeb użytkowników. Użyteczność informacji w tym względzie wzrasta w związku z tym, iż poszczególne części sprawozdania finansowego są ze sobą wzajemnie powiązane, co ilustruje rys. 1.

Rys. 1. Powiązania między elementami sprawozdania finansowego.

Źródło: A. Baltazar, P. Czarnecki, M. Majnusz, *Potrzeby użytkowników informacji finansowych*, [w:] *Rachunkowość przedsiębiorstw wobec wyzwań współczesnej gospodarki*, red. S. Sojak, P. Kozak, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń 2006, s. 3.

Powiązanie elementów sprawozdań finansowych wynika stąd, iż odzwierciedlają one różne aspekty tych samych transakcji lub innych zdarzeń, co umożliwia pełną ocenę np. wyników jednostki ujmowanych w rachunku zysków i strat tylko wówczas, jeżeli korzysta się z niego łącznie z bilansem i sprawozdaniem z przepływów środków pieniężnych.

Rys. 1, poza wymienianymi dotychczas elementami sprawozdania finansowego, prezentuje również zmiany w kapitale własnym, informujące o zmianach w poszczególnych składnikach kapitału własnego za bieżący i poprzedni rok obrotowy. Informacja o strukturze zmian w kapitale wskazuje na aktualne prawa właścicieli do posiadanych zasobów oraz dane na temat zdolności jednostki do osiągnięcia i pomnażania zysków¹⁶. Sprawozdanie to, niewymieniane w założeniach koncepcyjnych, stanowi informację uzupełniającą o kapitale własnym, wskazywaną w Międzynarodowym Standardzie Rachunkowości nr 1 jako nieodłączny element sprawozdania finansowego.

W tab. 4 ujęto strukturę sprawozdania finansowego, która według zaleceń międzynarodowych stanowi kompletne sprawozdanie finansowe, podczas gdy w prawie bilansowym polskim uzależniona jest ona od szczególnej sytuacji jednostki sporządzającej raporty.

Tab. 4. Części składowe sprawozdania finansowego.

Elementy sprawozdania finansowego	Obowiązek sporządzania według ustawy o rachunkowości
Bilans	Sporządzają wszystkie jednostki prowadzące księgi handlowe
Rachunek zysków i strat	
Informacja dodatkowa	
Zestawienie zmian w kapitale własnym	Sporządzają jednostki podlegające corocznemu badaniu
Rachunek przepływów pieniężnych	
Analiza finansowa (według MSR 1); Sprawozdanie z działalności jednostki (według ustawy o rachunkowości)	Sporządzają jednostki, jeżeli obowiązek wynika z odrębnych przepisów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 710; Ustawa o rachunkowości z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz.591 z późn. zm.).

¹⁶ A. Karmańska, M. Gmytrasiewicz, *op.cit.*, s. 637-638.

Uzupełnienie wyrażanych wartościowo w bilansie i rachunku zysków i strat wielkości stanowi, zarówno w rozwiązaniach międzynarodowych, jak i krajowych, informacja dodatkowa, jak również zestawienia uzupełniające i inne informacje. Ujmowane w tego rodzaju dokumentach informacje mogą zawierać dodatkowe dane dotyczące określonych pozycji bilansu lub rachunku zysków i strat, szczególnie przydatne użytkownikom informacji finansowej. Dodatkowo wskazywać mogą na występujące w stosunku do danej jednostki czynniki ryzyka i niepewności, nieujęte zasoby i inne obowiązki oraz dane zawierające informacje o segmentach geograficznych, branżowych itp.¹⁷.

Świadomość zróżnicowanej pojemności sprawozdania finansowego, często wzajemnie się uzupełniającej sprawia, iż tworzący informację nie powinien zapominać o jej kompletności. Podobnie użytkownicy sprawozdań finansowych, podejmując decyzje gospodarcze, powinni wymagać kompleksowych danych o sytuacji finansowej i wynikach jednostki. Niestety, praktyka gospodarcza wskazuje na to, iż w omawianym zakresie dochodzi do asymetrii informacji wynikającej bądź to z niewiedzy o pojemności informacyjnej sprawozdań finansowych, bądź chęci ukrycia czy nawet fałszowania danych. Postępowanie tego rodzaju godzi w interesy potencjalnych odbiorców informacji finansowej, którzy podejmując decyzje, na jej podstawie powinni posiadać gwarancję jej wiarygodności.

Potrzeby informacyjne użytkowników sprawozdań finansowych

Za podstawową funkcję sprawozdań finansowych, która wynika z istoty funkcjonowania systemu rachunkowości, można przyjąć funkcję informacyjną. Prawidłowa jej realizacja odgrywa jednocześnie ważną rolę w procesie decyzyjnym. Ponadto wykorzystywana jest w rozliczaniu kadry zarządczej jednostki z osiągniętych wyników finansowych, efektywności wykorzystania majątku oraz oceny pozycji finansowej na rynku. Informacje finansowe, ujęte w sprawozdaniu finansowym, przewidziane są zarówno dla określonych celów użytkowników wewnętrznych, jak i zewnętrznych¹⁸. Dodatkowo, rosnące potrzeby użytkowników informacji finansowych przyczyniły się do konieczności tworzenia na potrzeby podejmowania decyzji zarządczych¹⁹ i finansowych zróżnicowanych pakietów danych.

Potrzeby w zakresie decyzji finansowe definiowane są na ogół przez odbiorców zewnętrznych, powiązanych z jednostką różnego rodzaju transakcji gospodarczych i kapitałowych. Niezależnie jednak od rodzaju oczekiwanych informacji podstawę ich sporządzenia stanowią sprawozdania finansowe, które powinny być kompletne, a informacje w nich zawarte winny charakteryzować się wysoką jakością i użytecznością.

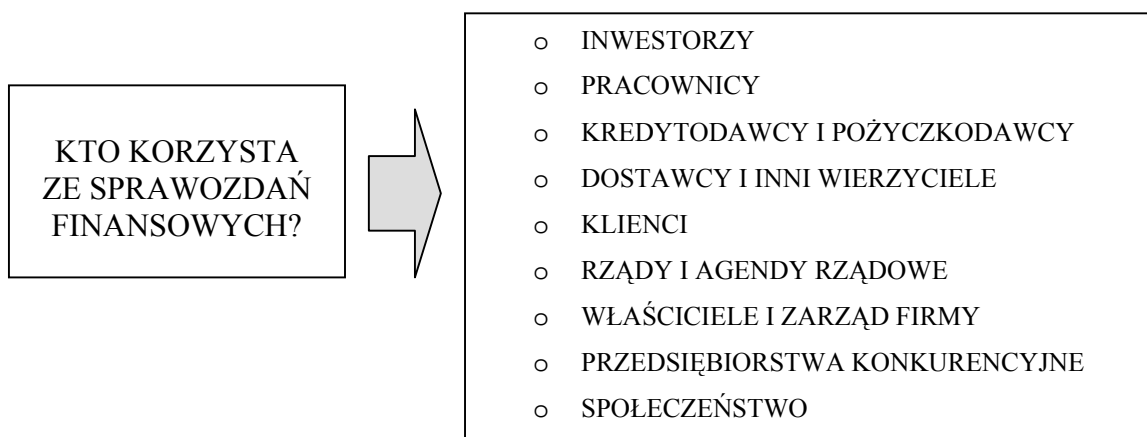
W świetle założeń koncepcyjnych do międzynarodowych standardów rachunkowości jako użytkowników sprawozdań finansowych wskazuje się aktualnych i potencjalnych inwestorów, pracowników, kredytodawców i pożyczkodawców, dostawców, innych wierzycieli, klientów, rządy i agendy rządowe, właścicieli i zarządy firm, przedsiębiorstwa konkurencyjne oraz społeczeństwo, co ilustruje rys. 2.

¹⁷ *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 60; A. Jaruga, T. Martyniuk, *op.cit.*, s. 531; T. Jachna, M. Sierpińska, *op.cit.*, s. 51.

¹⁸ W. Baran., B. Stanisławski, *Wewnętrzne mechanizmy kształtowania wiarygodności informacji finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, Centrum Rozwoju i Promocji Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005, s. 11.

¹⁹ Decyzje zarządcze wymagają informacji pochodzących z systemu rachunkowości zarządczej, definiowanych najczęściej potrzebami użytkowników wewnętrznych, w tym m.in. kadry zarządzającej. Dotyczą procesów podejmowania decyzji, planowania i kontroli. J. Turyna, *System informacyjny rachunkowości w podejmowaniu decyzji zarządczych*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1997, s. 12.

Rys. 2. Użytkownicy sprawozdań finansowych.

Źródło: A. Baltazar, P. Czarnecki, M. Majnusz, *op.cit.*, Toruń 2006, s. 6.

Potrzeby informacyjne zróżnicowanej grupy odbiorców informacji ujmowanych w sprawozdaniu finansowym zaprezentowano w tab. 5.

Inwestorzy, wskazywani niejednokrotnie jako główni użytkownicy sprawozdań finansowych, mogą oczekiwać informacji w zakresie rentowności, stopy zwrotu i rozmiarów ryzyka związanego z planowanymi inwestycjami, których podjęcie powinno wynikać z przemyślanych decyzji o nabyciu, utrzymaniu, zbyciu udziałów itp.

Pracownicy i organizacje reprezentujące ich interesy stanowią kolejną grupę zainteresowanych funkcjonowaniem danej jednostki. Oczekiwane przez nich informacje dotyczyć będą wypłacalności, rentowności oraz perspektyw rozwoju przedsiębiorstwa, szczególnie w zakresie zdolności do wypłacania należnych im wynagrodzeń, świadczeń emerytalnych, możliwości tworzenia i utrzymania miejsc pracy.

Kredytodawcy i pożyczkodawcy na podstawie sprawozdań finansowych dokonywać będą analizy sytuacji finansowej przedsiębiorstwa w celu oceny zdolności kredytowej, w tym możliwości regulowania w terminie należnych rat od zaciąganych zobowiązań wraz z naliczonymi odsetkami.

Tab. 5. Potrzeby użytkowników informacji finansowej.

Użytkownicy	Potrzeby informacyjne
Inwestorzy	wskaźniki rentowności, wielkość stopy zwrotu, rozmiary ryzyka działalności inwestycyjnej itp.
Pracownicy	wypłacalność, rentowność przedsiębiorstwa, perspektywy rozwoju przedsiębiorstwa, możliwość tworzenia miejsc pracy itp.
Kredytodawcy i pożyczkodawcy	ocena zdolności kredytowej, w tym regulowania w terminie należnych rat wraz z naliczonymi odsetkami.
Dostawcy i inni wierzyciele, w tym klienci	terminowość spłaty zobowiązań i regulowania pozostałych rozrachunków, zdolność jednostki do kontynuacji działalności.
Rządy i agendy rządowe	wskaźniki do ustalania dochodu narodowego itp. danych niezbędnych w określeniu polityki podatkowej i gospodarczej.

Właściciele i zarząd firmy	ocena sytuacji finansowej, ocena efektywności wykorzystania zasobów, podejmowanie decyzji finansowych i zarządczych.
Przedsiębiorstwa konkurencyjne	rentowność przedsiębiorstwa, rozmiary działalności na rynku, kierunki sprzedaży, poziom kosztów, cen, plany rozwoju itp.
Społeczeństwo	sytuacja majątkowo-finansowa przedsiębiorstw, zakres działalności, plany rozwoju, zmiany w poziomie zasobności przedsiębiorstw, możliwość zatrudnienia itp.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004*, t. I, *op.cit.*, s. 57-58; A. Karmańska, M. Gmytrasiewicz, *op.cit.*, s. 16; T. Waśniewski, W. Gos, *Rachunkowość w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1997, s. 16; J. Turyna, *Standardy rachunkowości. MSR – US GAAP – Polskie Ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2003, s. 67; A. Baltazar, P. Czarnecki, M. Majnusz, *op.cit.*, s. 7.

Wśród odbiorców informacji finansowej w założeniach koncepcyjnych wymienia się również dostawców i innych wierzycieli. W podjęciu współpracy w określonym zakresie niezbędne będą informacje o sytuacji finansowej przedsiębiorstwa w celu ustalenia m.in. terminowości regulowania wzajemnych rozrachunków, braku roszczeń spornych oraz zdolności przedsiębiorstwa do kontynuacji działalności w przyszłości itp.

Informacje o działalności jednostek gospodarczych, ich wynikach prezentowanych w podstawowych sprawozdaniach finansowych, wykorzystywane są przez rządy i agendy rządowe dla celów makrostatystyki gospodarczej, w tym obliczania dochodu narodowego i innych wielkości wykorzystywanych do określenia polityki podatkowej i gospodarczej.

Kolejna grupa użytkowników – właściciele i zarządy firm – zainteresowani będą informacją o sytuacji finansowej firmy, efektywnością wykorzystania aktywów oraz innych danych, które stanowiąc będą podstawę podejmowania decyzji wpływających na rozwój firmy.

W związku z uniwersalnym i jednolitym formatem raportów finansowych informacja powinna być czytelna, stąd też często jest poszukiwana przez przedsiębiorstwa konkurencyjne, które mogą być zainteresowane w szczególności kwestiami organizacyjno-finansowymi konkurenta, związanymi z rentownością, rozmiarami działalności na rynku, kierunkami sprzedaży oraz informacjami dotyczącymi poziomu kosztów, cen i planów rozwoju itp.

W związku z tym, iż działalność gospodarcza jednostek gospodarczych nie pozostaje bez wpływu na społeczeństwo, także ono może być zainteresowane informacją o prowadzonym zakresie działalności, ogólnej sytuacji majątkowo-finansowej przedsiębiorstw, kierunkach działania, zmianach w poziomie zasobności oraz możliwości do tworzenia warunków zatrudnienia, a tym samym rozwoju gospodarki lokalnej.

Różnicowane i rosnące potrzeby użytkowników przyczyniły się do wyodrębnienia w ramach systemu informacyjnego rachunkowości, którego produkt finalny stanowią sprawozdania finansowe, systemu rachunkowości finansowej i zarządczej. Dzięki temu możliwe stało się zaspokajanie potrzeb informacyjnych szerokiego grona użytkowników tworzonej informacji oraz prezentowanie jej w różnym ujęciu czasowym i przedmiotowym, z uwzględnieniem różnych jednostek pomiaru działalności gospodarczej. Ponadto istniejące uregulowania oraz indywidualne potrzeby użytkowników informacji finansowych determinują ich przydatność w ocenie sytuacji finansowej i podejmowaniu decyzji zarządczych.

Podsumowanie

Trafność decyzji gospodarczych uzależniona jest od jakości informacji finansowej, pochodzącej w głównej mierze ze sprawozdań finansowych sporządzanych przez podmioty gospodarcze i inne jednostki. Zdarza się, że wśród uczestników obrotu gospodarczego prezentowane informacje pozostają niezrozumiałe. W zakresie tym oczekuje się, że uniwersalne sprawozdania finansowe stanowiąc będą wiarygodne źródło informacji. Stąd też w celu przede wszystkim ochrony zróżnicowanych interesów odbiorców tych informacji niezmiernie ważne staje się przestrzeganie cech jakościowych, jakim powinny odpowiadać tworzone informacje. Odpowiedzialność w tej kwestii w głównej mierze przypisuje się kierownictwu jednostek gospodarczych, które powinno zadbać o uczciwość, obiektywizm i konieczność przestrzegania ustalanych zasad etyki przez osoby uczestniczące w procesie raportowania. Jednoczesne przestrzeganie omawianych w opracowaniu zasad stanowiąc może gwarancję wysokiej jakości i szeroko rozumianej użyteczności informacji.

Literatura

Baran W., Stanisław B., *Wewnętrzne mechanizmy kształtowania wiarygodności informacji finansowej*, [w:] *Sprawozdawczość i rewizja finansowa w procesie poprawy bezpieczeństwa obrotu gospodarczego*, red. B. Micherda, Centrum Rozwoju i Promocji Akademii Ekonomicznej w Krakowie, Kraków 2005.

Dyrektywa IV nr 78/660/EWG z 25 lipca 1978 r. w sprawie rocznych jednostkowych sprawozdań finansowych spółek.

Dyrektywa VII nr 83/349/EWG z 13 czerwca 1983 r. w sprawie skonsolidowanych sprawozdań finansowych spółek.

Jaruga A. (red.), *Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF, MSR) a ustawa o rachunkowości – podobieństwa i różnice*, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce, Warszawa 2005.

Karmańska A., Gmytrasiewicz M., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2002.

Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej (MSSF) 2004, t. I, International Accounting Standards Board, Stowarzyszenie Księgowych w Polsce.

Turyńska J., *Rachunkowość finansowa*, C.H. Beck, Warszawa 2005.

Turyńska J., *Standardy rachunkowości. MSR – US GAAP – Polskie Ustawodawstwo*, Difin, Warszawa 2003.

Turyńska J., *System informacyjny rachunkowości w podejmowaniu decyzji zarządczych*, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 1997.

Ustawa z 29 września 1994 r. o rachunkowości (DzU nr 121, poz. 591 z późn. zm.).

Walińska E., *Międzynarodowe Standardy Rachunkowości*, Oficyna Ekonomiczna, Kraków 2005.

Waśniewski T., Gos W., *Rachunkowość w przedsiębiorstwie*, Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce, Warszawa 1997.